

Nr 282.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till utbildning av ökat antal barnmorskor; given Stockholms slott den 19 maj 1944.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Gustav Möller.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 19 maj 1944.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, uppkommen fråga om anslag till utbildning av ökat antal barnmorskor samt anför:

Nuvarande ordning.

Utbildningen av barnmorskor bedrivs för närvarande vid barnmorskeläroanstalterna i Stockholm och Göteborg. Utbildningstiden är tvåårig, dock att elev, som genomgått fullständig kurs vid godkänd sjuksköterskeskola, är befriad från deltagande i undervisningen under fem månader. Utbildningen

börjar med en teoretisk kurs om högst fem månader, fortsätter med praktisk utbildning å det barnbördshus, till vilket läroanstalten är förlagd, samt avslutas med en teoretisk kurs under cirka en månads tid. Vid envar av anstalterna må tills vidare mottagas högst 24 elever per år.

Vid vardera anstalten finnas en ordinarie överlärare (A 28) och en ordinarie barnmorskelärare (A 21), varjämte såsom arvodister tjänstgöra en lärare i barnavård (arvode 600 kronor), en överbarnmorska (arvode 2 000 kronor) samt en instruktionsbarnmorska (arvode 1 650 kronor). Nu berörda lönekostnader bestridas av staten, som jämväl gäldar anstalternas utgifter för expenser och hyra för undervisningslokaler m. m. Under tiden för den teoretiska undervisningen tillhandahåller staten härjämte fri kost och logi åt samtliga elever, varjämte vid vardera kursen 16 elever, som därav äro i behov, kunna tilldelas statliga understöd med högst 100 kronor såsom bidrag till inköp av kläder, instrument och böcker m. m. Under tiden för den praktiska utbildningen tillhandahåller Stockholms respektive Göteborgs stad fri kost och logi ävensom en mindre kontant ersättning för det arbete eleverna utföra å vederbörande barnbördshus. För varje anstalt finnes dessutom av statsmedel anvisat ett belopp av 300 kronor till premier åt eleverna samt 600 kronor till extra utgifter, avsett bland annat till avlönande av tillfällig arbetskraft vid förfall för elev, som deltagar i det praktiska arbetet.

I gällande riksstat äro uppförda ett förslagsanslag av 55 800 kronor till avlöningar och ett förslagsanslag av 56 000 kronor till omkostnader vid ifrågavarande anstalter. För nästa budgetår har riksdagen, på förslag av Kungl. Maj:t i 1944 års statsverksproposition (V ht, punkterna 150 och 151), till motsvarande ändamål anvisat 55 800 respektive 76 000 kronor. Av sistnämnda anslag är ett belopp av 15 000 kronor avsett för utrustning av nya undervisningslokaler åt barnmorskeläroanstalten i Stockholm vid Södersjukhuset därstädes.

Framställning av medicinalstyrelsen.

Med skrivelse den 17 april 1944 har medicinalstyrelsen överlämnat en inom styrelsen upprättad promemoria angående åtgärder i syfte att öka antalet nyutbildade barnmorskor i landet. Styrelsen anför däri till en början:

Med skrivelse den 28de augusti 1937 hade medicinalstyrelsen — närmast såsom en följd av den vid 1937 års riksdag beslutade omorganisationen av barnmorskeväsendet — framlagt förslag till viss omläggning av barnmorskeutbildningen, innebärande dels en begränsning av antalet elever dels ock en koncentring av den teoretiska undervisningen till kursens början. I anslutning härtill fastställde Kungl. Maj:t genom beslut den 30 september 1937 det antal elever, som finge antagas i undervisningskurs vid vardera av barnmorskeläroanstalterna, till högst 12, motsvarande ungefär hälften av det antal som tidigare antagits per år. Minskningen motiverades med att, i den mån den slutna barnbördsvården utbyggdes, en kraftig reduktion av distriktsbarnmorskornas antal borde kunna göras. Den vidtagna reduceringen möjliggjorde emellertid icke en överföring av arbetskraft till den slutna vården i beräknad omfattning. Denna omständighet i förening med den slutna barnbördsvårdens starkt ökade efterfrågan på barnmorskor samt företagna

arbetstidsregleringar kommo att medföra en temporär brist på barnmorskor. Svenska landstingsförbundet fäste i skrivelse den 12 maj 1939 Kungl. Maj:ts uppmärksamhet härpå och hemställde, att Kungl. Maj:t ville medgiva en tillfällig utökning av elevantalet vid barnmorskeläroanstalterna. Genom beslut den 25 augusti 1939 bifölls denna hemställan på så sätt, att i undervisningskurs vid envar av barnmorskeläroanstalterna i Stockholm och Göteborg skulle tills vidare få antagas högst 24 elever. Beslutet innebar, att från ingången av år 1940 elevantalet återgick till det tidigare.

Ett visst underskott av barnmorskor har dock kvarstått även efter ingången av år 1940, enär det höjda elevantalet först efter förloppet av flera år kommit att återverka på antalet barnmorskor. Hittills ha nämligen endast två kurser utgått med normalt antal utexaminerade. Det tillskott dessa inneburit minskas dock i någon mån genom avgång från kurserna till följd av giftermål och övergång till annan verksamhet.

Erfarenheterna från tiden efter år 1939 visa, att de vidtagna åtgärderna icke varit tillräckliga för att avhjälpa svårigheterna. Av styrelsen företagna undersökningar giva vid handen, att för närvarande omkring 90 barnmorsketjänster äro vakanta. Härtill ha flera omständigheter bidragit, som varit svåra att förutse.

Främst bör nämnas den synnerligen stora nativitetsökningen, som i synnerhet under de sistförflutna åren varit framträdande. Antalet födda har sålunda ökats från 95 500 år 1940 till över 126 000 år 1943, varigenom det allmänna födelsetalet uttryckt i promille höjts från 15,0 år 1940 till cirka 19,0 år 1943.

Jämsides med nativitetsökningen har en hastigt tilltagande tendens visat sig hos barnaföderskorna att förlösas på förlossningsanstalter, innebärande att numera det övervägande antalet förlossningar äger rum på anstalter. Utbyggnaden av den slutna förlossningsvården fortgår allttjämt, och under senaste tid har ett stort antal förlossningsanstalter tillkommit inom de flesta landstingsområden.

Utbyggnaden av den slutna förlossningsvården har likväl icke medfört, att antalet befattningshavare inom den öppna förlossningsvården minskats i motsvarande grad, ehuru i vissa fall sådana inskränkningar kunnat ske genom omflyttningar inom de olika landstingsområdena. Överbeläggningen på förlossningsanstalterna har under senare tid blivit så besvärande, att den givit anledning till önskemål att söka minska barnaföderskornas tendens att förlösas på förlossningsanstalter — i varje fall för de allra närmaste åren.

Styrelsen framhåller i fortsättningen, att det uppkomna läget icke kunnat överblickas förrän i samband med den detaljerade översyn av den öppna och slutna barnbördsvården, som av styrelsen verkställts för genomförande av 1943 års riksdagsbeslut angående förlossningsvårdens ordnande. Rörande det närmare resultatet av denna översyn yttrar styrelsen följande.

Vid senaste årsskifte uppgick antalet befintliga distriktbarnmorsketjänster i riket till omkring omkring 1 100 och antalet anstaltsbarnmorsketjänster till omkring 350. I februari 1944 voro 38 distriktsbarnmorsketjänster och 56 anstaltsbarnmorsketjänster eller alltså tillhoppa 94 barnmorsketjänster vakanta. Såvitt känt är har för närvarande 5 distriktsbarnmorskor blivit hänvisade att före den 1 augusti 1944 söka annan befattning. Sedan dessa barnmorskor blivit placerade, förefinnes sålunda en brist på minst 89. I det följande räknas med siffran 90.

Av verkställd undersökning framgår vidare, att under åren 1944—1948 icke mindre än 314 distriktsbarnmorskor uppnå pensionsåldern, 55 år. Till

och med utgången av år 1947 kommer emellertid vid genomförande av år 1943 fastställda planer för den öppna förlossningsvårdens ordnande antalet distriktsbarnmorsketjänster att minska med 74. Antalet genom pensionering uppkommande vakanser kan sålunda uppskattas till (314 — 74) 240. Antalet anstaltsbarnmorskor, som under samma tid uppnå pensionsåldern, uppgår till 19. Summan av genom pensionering uppkommande vakanser blir alltså 259.

Om tillstånd att kvarstå i tjänst utöver pensionsåldern beviljas dem av dessa 259 barnmorskor, som befinnas därtill villiga och vilkas hälsotillstånd icke utgör hinder, kommer denna åtgärd att medföra ett fördröjande av frånträdet för ett visst antal. Med hänsyn till det slitsamma arbetet torde detta antal böra beräknas till högst hälften av samtliga, som uppnå pensionsåldern. Under de första åren bör antalet beräknas betydligt lägre med hänsyn till att ett relativt stort antal av de distriktsbarnmorskor, som under dessa år uppnå pensionsåldern, äro verksamma på orter, varest i och med deras pensionering tjänsterna komma att indragas såsom obehövlige. Man kan icke räkna med att sistnämnda distriktsbarnmorskor skola underkastas förflyttning. Av de barnmorskor, som kunna förväntas kvarstå i tjänst efter uppnådd pensionsålder, torde därjämte endast ett mindre antal kunna kvarstå under så lång tid som fem år, vilket för åren 1946—1948 innebär en ytterligare reduktion av antalet kvarstående barnmorskor.

Utöver dessa redan uppkomna och genom pensionering uppkommande vakanser måste man förutsätta ytterligare dylika, förorsakade av dödsfall, genom sjukdom förorsakad förtidspensionering eller upphörande i förtid med yrkesarbetet på grund av andra skäl, t. ex. äktenskap. Sammanlagda antalet av dem, som avgå av dessa orsaker, torde kunna uppskattas till 25 per år eller under 5 år till 125.

Slutligen tillkomma behov av nya barnmorskor i och med öppnande av nya eller utvidgning av befintliga förlossningsanstalter. Av flera skäl kan härvidlag antalet ej anges annat än uppskattningsvis, men det torde icke böra beräknas lägre än till 12 per år.

Vid ovanstående uppskattningar har icke räknats med ökning eller minskning av nativiteten, ej heller har en sådan eventualitet som krav på ökat antal barnmorskor vid anstalter med oförändrad beläggning kunnat tagas i beräkning.

En sammanställning av antalet vakanser å barnmorsketjänster under åren 1944—48 giver enligt styrelsen följande resultat:

vakanta i början av 1944.....	90
genom pensionering uppkommande vakanser.....	259
dödsfall, sjukdom eller avgång av annan orsak	125
genom nyinrättande av tjänster å anstalt uppkommande behov av ytterligare barnmorskor	60

Summa 534.

Styrelsen framhåller i anslutning härtill, att med bibehållande av nu rådande ordning skulle årligen intagas 24 elever vid vardera av barnmorskeläroanstalterna. Av dessa 48 intagna elever kunna endast 44 beräknas fullfölja sin utbildning. På fem år blir detta ett tillskott till kåren av 220 barnmorskor. Vid femårsperiodens slut kan sålunda enligt styrelsen ett underskott av cirka (534 — 220) 315 barnmorskor väntas föreligga. Härvid har

dock hänsyn icke tagits till den temporära lättnad, som kan vinnas genom att medgiva barnmorskor, som uppnått stadgad pensionsålder, anstånd med avgång ur tjänsten.

Inför detta läge, som hotar att omöjliggöra en tillfredsställande barnbörds-vård, har medicinalstyrelsen ansett sig böra påkalla omedelbara åtgärder för att under de närmaste åren öka antalet nyutbildade barnmorskor. Det synes styrelsen härvid angeläget, att den utvidgade undervisningen anordnas med minsta möjliga kostnad samt att den vid barnmorskeläroanstalterna befintliga tillgången till för ändamålet skolad personal och undervisningsmateriel blir så långt ske kan tillvaratagen. Med hänsyn härtill finner styrelsen den bästa lösningen vara, att vid ifrågavarande båda undervisningsanstalter anordnas extra utbildningskurser med början under sommaren samt att antalet kursdeltagare vid såväl ordinarie kurser som vid de extra kurserna utökas till 36. Härjämte har styrelsen förordnat, att för ändamålet lämpade distriktsbarnmorskor skulle beredas möjlighet att efter uppnådd pensionsålder kvarstå i tjänst under högst fem år. För närvarande medgives anstånd under högst två år och allenast för det fall, att barnmorskan eljest på grund av felande tjänstår icke skulle erhålla full pension.

Styrelsen har även framlagt kalkyler beträffande den verkan på barnmorskerekryteringen, som ett genomförande av styrelsens förslag skulle medföra. Styrelsen har härvid utgått från att vid barnmorskeläroanstalten i Stockholm skulle, liksom fallet var med den innevarande år påbörjade ordinarie kursen, under de närmaste åren intagas endast utbildade sjuksköterskor, för vilka utbildningstiden är $1\frac{1}{2}$ år, medan till kurserna i Göteborg skulle intagas andra elever med en utbildningstid av 2 år. Denna anordning har föreslagits med hänsyn till svårigheterna att jämsides vid samma anstalt driva kursverksamhet för elever med olika förkunskaper. Styrelsen har vidare räknat med att de extra kurserna skulle kunna börja antingen sommaren 1944 (alt. I) eller ock sommaren 1945 (alt. II). I båda fallen skulle dock utvidgningen av de ordinarie kurserna börja i januari 1945. Härjämte har styrelsen räknat med att ett stigande antal distriktsbarnmorskor skulle komma att efter uppnådd pensionsålder kvarstå i tjänst upp till fem år. Från dessa utgångspunkter och under framhållande av att antalet utexaminerade i varje kurs kan uppskattas till högst 33 har styrelsen kommit till det resultatet, att antalet vakanta barnmorsketjänster vid slutet av åren 1944—48 skulle bli följande.

	1944	1945	1946	1947	1948
alt. I	140	173	118	65	10
alt. II	140	173	184	131	76

För egen del förordar styrelsen alternativ I. Då styrelsen vid de beräkningar, som legat till grund för styrelsens ställningstagande, i vissa avseenden måst röra sig med uppskattningsvis framkomna siffror och då det vidare icke är möjligt att beträffande nativiteten förutsäga vare sig dess absoluta storlek eller geografiska fördelning under kommande år, förutsätter styrelsen, att en årlig efterprovning av beräkningarna skall ske i samband med sty-

relsens anslagsäskanden. Vad beträffar de allra närmaste åren betonar emellertid styrelsen att, även om en sänkning av nativiteten skulle inträda, detta icke komme att i nämnvärd mån inverka på styrelsens beräkningar, enär en dylik nativitetsförändring skulle i första hand komma att medföra en minskning av nuvarande överbeläggning å flertalet barnbördsanstalter och möjlighet att bättre tillgodose barnaföderskorna i rikets glesbebyggda landstingsområden, varest bristen på distriktsbarnmorskor i nuvarande stund vore mest kännbar.

Styrelsen hemställer vidare, att barnmorska medges rätt att, oberoende av antalet intjänade pensionstjänsteår, efter uppnådd pensionsålder, tillsvidare kvarstå i tjänst under högst fem år efter i vanlig ordning företagen prövning med hänsyn dels till sökandens hälsotillstånd och lämplighet i övrigt, dels ock till det behov av hennes kvarblivande i tjänst, som i övrigt må föreligga i det enskilda fallet. Dylikt tillstånd bör enligt styrelsen beviljas för allenast ett år i sänder.

Kostnaderna för genomförandet av styrelsens förslag hava beräknats sålunda.

För anordnande av de extra kurserna räknar styrelsen med anställande vid vardera anstalten av två tillfälliga barnmorskelärare mot ett månadsarvode av 500 kronor för vardera, en lärare i barnavård mot ett årsarvode av 600 kronor samt två extra instruktionsbarnmorskor mot ett arvode, beräknat efter 6 800 kronor för år. Härjämte anser styrelsen rimligt, att överbarnmorskan vid vardera anstalten, som nu åtnjuter ett årligt arvode av 2 000 kronor, tillerkännes ett tilläggsarvode av 300 kronor för år. Då undervisningen beräknas pågå under högst 10 månader vid stockholmsanstalten och 11 månader vid göteborgsanstalten, ha årsutgifterna för samtliga nu nämnda arvoden av styrelsen uppskattats till 19 300 kronor vid den förra och 21 400 kronor vid den senare anstalten.

Beträffande omkostnaderna ha för expenser, understöd åt behövande elever och premier upptagits respektive 1 000, 2 400 och 450 kronor vid vardera anstalten. Utgifterna för kost och logi åt eleverna ha däremot beräknats något olika vid de båda anstalterna. För kost har vid stockholmsanstalten upptagits ett belopp av 13 000 kronor, beräknat efter 90 kronor för 36 elever under fyra månader. Utgifterna för logi inräknas för eleverna vid de ordinarie kurserna i posten till hyra för undervisningslokaler, vilket emellertid ej anses kunna bli fallet beträffande de extra kurserna. Under förutsättning att logi kan beredas inom lokaler, tillhörande stadens sjukhus, har uppgivits att detta skulle draga en kostnad av 25 kronor per elev och månad. Med utgångspunkt härifrån ha utgifterna för logi för 36 elever under 4 månader beräknats till förslagsvis 3 600 kronor. Under den praktiska utbildningstiden antagas eleverna komma att erhålla ifrågavarande förmåner på stadens bekostnad. Vid göteborgsanstalten ha utgifterna för kost och logi uppskattats till respektive 16 200 och 9 000 kronor, varvid räknats med ett belopp per elev och månad av 90 kronor för kost och 50 kronor för logi under fem månader. Sammanlagda omkostnaderna beräknas i enlighet härmed till omkring 20 500 kronor för stockholmsanstalten och 29 000 kronor för göteborgsanstalten.

Totala utgifterna för de extra kurserna under nästa budgetår skulle enligt dessa beräkningar uppgå till (19 300 + 20 500) 39 800 kronor vid stockholmsanstalten och (21 400 + 29 000) 50 400 kronor vid göteborgsanstalten.

En utökning av antalet elever från 24 till 36 vid de ordinarie kurserna beräknas komma att påverka allenast anslaget till omkostnader vid barnmorskeläroanstalterna. För budgetåret 1944/45 uppskattas merkostnaden härför till cirka 12 800 kronor. Därvid har endast räknats med stegring av utgifterna för premier, understöd till elever samt kost och logi.

Yttranden.

I anledning av medicinalstyrelsens framställning ha yttranden avgivits av statskontoret samt styrelserna för svenska landstingsförbundet och svenska stadsförbundet. Svenska barnmorskeförbundet, som beretts tillfälle att yttra sig i ärendet, har ännu icke inkommit med yttrande.

Statskontoret anser sig icke på grundval av den föreliggande utredningen kunna tillstyrka den föreslagna utvidgningen. Ämbetsverket yttrar bland annat:

Enligt det till grund för 1937 års proposition angående förbättrad förlossningsvård m. m. (nr 39) liggande sakkunnigbetänkandet utgjorde antalet barnmorskedistrikt i landet för det dåvarande omkring 1 640. I betänkandet konstaterades vidare, att de i den öppna vården sysselsatta barnmorskornas arbetstillfällen vore anmärkningsvärt fåtaliga, och utredningen föreslog fördenskull, att åtgärder borde vidtagas för ett bättre utnyttjande av barnmorskorna. I första hand borde i sådant syfte distriktens omfattning utvidgas och därigenom frigjord arbetskraft tagas i anspråk på annat håll inom förlossningsvården och angränsande vårdformer. Föredragande departementschefen biträdde utredningsmännens förslag i denna del och uttalade, att en väsentlig minskning av distriktens antal syntes vara av omständigheterna påkallad. I annat sammanhang framhölls att — enligt en av medicinalstyrelsens verkställd preliminär beräkning — efter den föreslagna omorganisationen genomförande i landet skulle erfordras omkring 850 distriktsbarnmorskor. Mot departementschefens uttalanden i denna del gjordes icke någon erinran från Kungl. Maj:ts eller riksdagens sida (skrivelse nr 308).

I det av 1941 års barnmorskeutredning avgivna betänkandet angavs antalet tjänstebarnmorskor (distrikts- och reservbarnmorskor) vid utgången av år 1940 till i runt tal 1 300. Utredningsmännen påpekade, att dittills vidtagna åtgärder icke varit tillfyllest för att bereda tjänstebarnmorskorna full sysselsättning och i övrigt avvägbringa tillfredsställande förhållanden på förlossningsvårdens område. I syfte att öka tjänstebarnmorskornas användning föreslogs därför, bland annat, att de skulle beredas arbete inom den förebyggande mödra- och barnavården ävensom inom hemsjukvården. Enligt förslag av Kungl. Maj:t (prop. nr 209/1943) och beslut av 1943 års riksdag (skrivelse nr 277) skulle åtgärder vidtagas för barnmorskornas utnyttjande efter i huvudsak av utredningsmännen angivna riktlinjer. — Antalet distriktsbarnmorsketjänster uppgår för närvarande till 1 100 eller sålunda icke mindre än 250 utöver det antal, som enligt 1937 års plan skulle vara erforderligt.

Med hänsyn till det alltifrån år 1937 konstaterbara betydande överskottet å barnmorskor kan statskontoret icke finna den enligt medicinalstyrelsens beräkningar uppkommande bristen på barnmorskor tillfyllest förklarad genom den i ärendet förebragta utredningen. Det förefaller ämbetsverket osannolikt, att det tidigare redovisade överskottet på barnmorskor kunnat vara grundat

på felaktiga beräkningar. I vart fall hade hithörande förhållanden bort närmare uppmärksammas i samband med den föreliggande framställningen.

Det vill förefalla statskontoret, som om det åtminstone i viss och icke obetydlig utsträckning skulle vara möjligt att återbesätta föreliggande vakanser genom fortsatt minskning av antalet barnmorskor i öppen vård. Och ämbetsverket måste hålla för oundgängligt, att innan åtgärder av nu föreslagen innebörd komma under övervägande, en ingående utredning härutinnan åvägbringas. Statskontoret kan sålunda icke på grundval av nu föreliggande material tillstyrka framställningen.

Därest Kungl. Maj:t likväl skulle finna skäl föreligga att vidtaga åtgärder för ökad utbildning av barnmorskor, har statskontoret med avseende å de av medicinalstyrelsen i sådant syfte ifrågasatta åtgärderna velat framföra följande.

Styrelsen har hemställt, att barnmorska — oavsett antalet tjänstår — skall medgivas rätt att efter uppnådd pensionsålder, 55 år, kvarstå i tjänst högst 5 år, därest med hänsyn till hennes hälsotillstånd och lämplighet i övrigt ävensom till förefintligt behov dylikt medgivande skäligen bör lämnas. Statskontoret får med anledning härav erinra om att styrelsen enligt bestämmelserna i det för statens pensionsanstalt fastställda reglementet tillerkänts befogenhet att medgiva dylikt anstånd. På grund av uttalande av 1937 års riksdag (skrivelse nr 325, bankoutsrottets utlåtande nr 60) har emellertid i fråga om vissa distriktsbarnmorskor dylikt tillstånd endast medgivits under högst 2 år och blott för det fall, att vederbörande vid uppnådd pensionsålder icke innehaft för full pension erforderligt antal tjänstår. Vid sådant förhållande synes det av medicinalstyrelsen begärda bemyndigandet kunna begränsas att avse allenast sådana distriktsbarnmorskor, beträffande vilka inskränkande bestämmelser meddelats.

För tillgodoseende av behovet av lärarkrafter vid de föreslagna extra utbildningskurserna har medicinalstyrelsen ansett erforderligt att anställa två extra barnmorskelärare ävensom en lärare i barnavård vid envar av läroanstalterna i Stockholm och Göteborg. Statskontoret måste ifrågasätta, huruvida icke möjlighet åtminstone i viss utsträckning förefinnes att genom lämplig anslutning av de extra kurserna till de ordinarie utnyttja vid läroanstalterna redan befintlig lärarpersonal. Härigenom skulle kostnaderna för den extra personalen kunna i motsvarande grad reduceras.

Vidare har föreslagits, att de undervisningsbarnmorskor, som ansetts erforderliga vid de extra kurserna, skola helt avlönas av statsmedel efter ett arvode för envar för år räknat av 6 800 kronor. Då ifrågavarande barnmorskor, enligt vad under hand inhämtats, skola vara underställda vid respektive läroanstalter anställd överbarnmorska och instruktionsbarnmorska, till vilkas avlönande staten bidrager med ett årligt arvode av 2 000, respektive 1 650 kronor, medan löneförmånerna i övrigt bestridas av respektive städer. vill det förefalla ämbetsverket, som om jämväl undervisningsbarnmorskornas avlönande borde regleras på enahanda sätt. Enligt statskontorets mening bör alltså staten till undervisningsbarnmorskornas avlönande tillskjuta lämpligt avvägt arvode, till storleken anpassat efter det till överbarnmorskan och instruktionsbarnmorskan för närvarande utgående arvodet, och lönekostnaderna till återstående del gäldas av respektive städer. Statskontoret kan slutligen icke finna skäl föreligga att tillerkänna överbarnmorska föreslagen arvodesförhöjning för uppkommande merarbete i samband med de extra kurserna.

Styrelsen för svenska landstingsförbundet åter ansluter sig helt till medicinalstyrelsens förslag. Efter att ha konstaterat, att bristen på barnmorskor under senare år blivit alltmer accentuerad yttrar styrelsen bland annat:

Nativiteten har under de senaste åren stigit, vilket medfört ett ökat behov av barnmorskor. Vidare har den slutna barnbördsvården starkt utvecklats, medan det icke varit möjligt att i motsvarande grad reducerat antalet i öppen vård verksamma barnmorskor. Dessa förhållanden ha medfört, att stora svårigheter yppat sig att besätta lediga barnmorskebefattningar. Svårigheterna ha i första hand framträtt, när det gällt att förse den slutna förlossningsvården med barnmorskor. Tack vare att distriktsbarnmorskor i stor utsträckning inkallats till tjänstgöring å förlossningsanstalterna, har man emellertid lyckats att i huvudsak bemästra situationen. I vissa fall har det även varit förenat med svårigheter att få sökande till barnmorskebefattningar i distrikten.

Man hade väntat, att i samband med den omorganisation av barnmorskeväsendet, som fr. o. m. i år genomförts, ett relativt betydande antal distriktsbarnmorskor skulle ha kunnat frigöras från sina befattningar och placeras å anstalter eller i distrikt, där vakanser föreligga. Så har emellertid av skilda anledningar kunnat ske endast i blygsam omfattning.

Enligt de uppgifter medicinalstyrelsen anfört, föreligger för närvarande ett underskott å barnmorskor om cirka 90. Under de närmaste åren beräknas detta underskott stiga till över 300. Ehuru förbundsstyrelsen icke haft möjlighet att kontrollera de gjorda beräkningarna, står dock utom allt tvivel, att en betydande brist å barnmorskor kommer att uppstå inom de närmaste åren, därest icke åtgärder snarast vidtagas för utbildning av ett ökat antal barnmorskor.

Under hänvisning härtill tillstyrker styrelsen medicinalstyrelsens föreliggande förslag. Styrelsen förutsätter emellertid att, om förändringar inträda i de förhållanden, som ligga till grund för de gjorda beräkningarna, därav betingade ändringar i barnmorskeutbildningens omfattning företagas.

Styrelsen för svenska stadsförbundet har åberopat ett av förbundets sjukvårdsdelegation avgivet yttrande, vari anföres bland annat följande.

Av de föreliggande handlingarna framgår, att det råder en betydande brist på barnmorskor; omkring 90 barnmorskebefattningar skulle sålunda hava varit vakanta i början av detta år. Enligt av sjukvårdsdelegationen inhämtade upplysningar synes emellertid bristen sedan dess hava blivit än mer besvärande. Innevarande maj månad funnos sålunda vid Stockholms stads sjukhus icke mindre än 12 vakanta barnmorskebefattningar, d. v. s. i runt tal 15 % av hela antalet tjänster, mot 6 lediga tjänster vid tidpunkten för medicinalstyrelsens undersökning. De närmaste åren beräknas bristen tilltaga på ett för förlossningsvården och dess huvudmän katastrofalt sätt, därest inga särskilda åtgärder omedelbart vidtagas.

Även om de av medicinalstyrelsen föreslagna åtgärderna omedelbart vidtagas, kommer under de närmaste åren ändå att föreligga en brist på ungefär 150 barnmorskor, låt vara att inemot 1950-talet balans skulle inträda mellan tillgång och efterfrågan. Då emellertid barnmorskorna behövas omgående — man vet ju föga om nativitetens höjd om några år — hade det därför varit önskvärdt, att en än större utvidgning av barnmorskekurserna än medicinalstyrelsen föreslagit omgående kommit till stånd, t. ex. genom ytterligare utökning av antalet kursdeltagare eller kurser. Tyvärr har detta av undervisnings- och organisatoriska skäl visat sig ogörligt. Sjukvårdsdelega-

tionen har med hänsyn härtill ansett sig böra tillstyrka att det av medicinalstyrelsen nu framlagda förslaget omedelbart realiseras såsom ett minimiprogram. Planen synes emellertid inom en icke alltför avlägsen tidpunkt böra underkastas en omprövning med hänsyn till de ändrade förutsättningar, som kunna inträda. Delegationen åsyftar därvid återverkningarna icke blott av nativitetsens förändringar utan även av en eventuell arbetstidsreglering för ifrågakvarande arbetstagargrupp.

I anslutning härtill betonar delegationen angelägenheten av att en inventering av tillgång på och behov av sjuksköterskor och barnmorskor verkställas med vissa intervaller.

Beträffande styrelsens förslag om kvarstående i tjänst efter uppnådd pensionsålder hänvisar delegationen till att delegationen hösten 1943 föreslagit en höjning av pensionsåldern för sjuksköterskor och barnmorskor till 58 år och hemställt om därav betingade ändringar i reglementet för statens pensionsanstalt. Under erinran härom tillstyrker delegationen att barnmorskepersonalen beredes möjlighet kvarstå i tjänst efter fyllda 55 år.

I fråga om de ekonomiska förhållandena förutsätter delegationen, som icke haft tillfälle att närmare pröva medicinalstyrelsens kalkyler, att vederbörliga förhandlingar inledas med städerna Stockholm och Göteborg.

Departementschefen.

Utvecklingen inom barnbördsvården har, såsom tidigare i olika sammanhang framhållits, under det senaste decenniet kännetecknats av en alltmera stegrad tendens hos barnaföderskorna att anlita den slutna formen av förlossningsvård. Följden härav har blivit ett väsentligt minskat behov av distriktsbarnmorskor och ett ständigt stigande behov av anstaltsbarnmorskor. Åtgärder ha ock vid skilda tillfällen, senast åren 1937 och 1943, av statsmakterna vidtagits för att dels nedbringa antalet distriktsbarnmorsketjänster dels ock i möjligaste mån underlätta ett utnyttjande av distriktsbarnmorskorna i den slutna vården. Utvecklingen härutinnan har dock av olika skäl icke kunnat hålla jämna steg med det alltmera ökade behovet av barnmorskor å förlossningsanstalterna. Berättigade hänsyn till distriktsbarnmorskornas ålder och familjeförhållanden ha, jämsides med dessa barnmorskors ojämna fördelning i landet, i icke ringa mån lagt hinder i vägen för en i övrigt önskvärd rationalisering på området. Men främst har till rådande brist på barnmorskor medverkat den under de senaste åren kraftigt stegrade födelsefrekvensen. Antalet födelser har sålunda ökat från omkring 90 500 år 1940 till över 126 000 år 1943, vilket under rådande förhållanden, då förlossningsvårdens organisation är föremål för omläggning, inneburit en synnerligen stark påfrestning för densamma. Klagomål från allmänhetens sida ha icke heller uteblivit. Enligt vad medicinalstyrelsen uppgiver har det emellertid icke varit möjligt att klart överblicka läget förrän i samband med den detaljerade översyn av den öppna och slutna barnbördsvården, som av styrelsen verkställts för genomförande av 1943 års riksdags beslut i ämnet. Av denna utredning framgår, att i början av år 1944 förelåg ett underskott

av omkring 90 barnmorskor och att detta underskott under de närmaste fem åren kan beräknas stiga till omkring 300, därest icke särskilda åtgärder vidtagas. Även med beaktande av att sistnämnda beräkning delvis bygger på osäkra faktorer, finner jag, i likhet med medicinalstyrelsen och flertalet remissinstanser vad sålunda framkommit vara av den art, att omedelbara åtgärder påkallas för att trygga tillgången till erforderligt antal barnmorskor.

Såsom lämpliga åtgärder i sådant hänseende har medicinalstyrelsen föreslagit dels en utökning av antalet elever vid de ordinarie kurserna vid barnmorskeläroanstalterna dels ock anordnande tills vidare av en extra kurs per år vid vardera anstalten. Antalet elever vid såväl ordinarie som extra kurser beräknas till 36 per kurs, varigenom antalet utexaminerade barnmorskor skulle komma att utökas från omkring 45 till 130 per år. De extra kurserna föreslås börja sensommaren 1944, alternativt samma tid 1945. Jämsides härmed har styrelsen hemställt, att för ändamålet lämpade barnmorskor måtte efter prövning av medicinalstyrelsen medgivas rätt att efter uppnådd pensionsålder kvarstå i tjänst under högst fem år.

För egen del anser jag mig i likhet med svenska landstings- och stadsförbunden böra tillstyrka, att under nästa budgetår vidtages en utvidgning av barnmorskeutbildningen i huvudsaklig enlighet med medicinalstyrelsens förslag, därvid jag räknat med att de extra kurserna skola påbörjas redan under innevarande år. Man torde få utgå från att en motsvarande utvidgning blir erforderlig även under nästa budgetår. Huruvida och i vad mån därefter en utbildning av ökat antal barnmorskor påkallas, torde få bli beroende på det resultat, som en förnyad undersökning angående behovet av barnmorskor kan giva vid handen.

Vad angår frågan om kvarstående i tjänst för barnmorska, som uppnått pensionsåldern, äger medicinalstyrelsen, såsom statskontoret erinrat, enligt gällande reglemente för statens pensionsanstalt formell befogenhet att medgiva dylikt anstånd under högst fem år. På grund av uttalande av 1937 års riksdag, vilket av Kungl. Maj:t genom protokollsutdrag bragts till medicinalstyrelsens kännedom, har medicinalstyrelsen emellertid begränsat sina medgivanden härutinnan på så sätt, att distriktsbarnmorska medgivits kvarstå i högst två år och blott för det fall, att hon icke dessförinnan erhåller rätt till full pension. I frågavarande uttalande av riksdagen var föranlett av det samtidigt framlagda förslaget till omorganisation av förlossningsvården, syftande till en begränsning snarast möjligt av då föreliggande stora överskott på distriktsbarnmorskor. Sedan dess har emellertid, såsom av medicinalstyrelsens utredning framgår, situationen väsentligen förändrats, i det att brist på barnmorskor för närvarande föreligger icke blott inom den slutna utan även på sina håll inom den öppna förlossningsvården. Under sådana förhållanden torde det av 1937 års riksdag gjorda uttalandet icke längre äga aktualitet och torde sålunda ej heller böra betraktas som bindande för medicinalstyrelsen vid handläggning av hithörande ärenden. Något särskilt beslut från Kungl. Maj:ts eller riksdagens sida torde icke vara påkallat i nu berörda hänse-

ende. Den av stadsförbundet berörda frågan om en allmän höjning av pensionsåldern för barnmorskor kommer, enligt vad chefen för finansdepartementet meddelat, att bli föremål för utredning i annat sammanhang.

Styrelsens beräkning av kostnaderna för de extra kurserna har föranlett vissa uttalanden från statskontorets sida. I anledning härav vill jag framhålla, att enligt vad jag inhämtat möjlighet icke föreligger att till någon del anordna den till extra kurserna hörande teoretiska undervisningen samtidigt med motsvarande undervisning för de ordinarie kurserna och därigenom nedbringa kostnaderna för den extra personalen. Det synes mig vidare knappast kunna påräknas, att Stockholms respektive Göteborgs stad skola, på sätt statskontoret ifrågasatt, tillskjuta viss del av de extra instruktionsbarnmorskornas avlöning, då dessa barnmorskor helt komma att tjäna undervisningens intresse. Då jag icke heller i övrigt har något att erinra mot medicinalstyrelsens beräkning av kostnaderna för avlöning i anledning av de extra kursernas anordnande, tillstyrker jag, att för ändamålet under nästa budgetår beräknas ett belopp av 19 300 kronor för stockholmsanstalten och ett belopp av 21 400 kronor för göteborgsanstalten eller i avrundat tal 40 500 kronor.

Styrelsens beräkning av omkostnaderna för de extra kurserna torde böra tillsvidare godtagas. För ändamålet synes alltså böra beräknas ett belopp av 20 500 kronor för stockholmsanstalten och ett belopp av 29 000 kronor för göteborgsanstalten eller sammanlagt 49 500 kronor. Härutöver har till omkostnader för ökat antal elever vid de ordinarie kurserna beräknats ett belopp av 12 800 kronor, mot vilket i och för sig intet synes vara att erinra. Jag vill emellertid betona, att då några förhandlingar ännu icke ägt rum med vare sig Stockholms eller Göteborgs stad, beloppen kunna bli föremål för jämkningar i ena eller andra riktningen.

För bestridande av kostnaderna för de extra kurserna torde å riksstaten för nästa budgetår böra uppföras ett särskilt anslag, som med hänsyn till osäkerheten i beräkningarna torde böra givas förslagsanslags karaktär samt lämpligen benämnas Extra kurser för utbildning av barnmorskor. Anslaget torde böra upptagas med ett belopp av $(40\,500 + 49\,500)$ 90 000 kronor. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser rörande anslagets användning i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det föregående förordats. Utgifterna för det ökade antalet elever vid de ordinarie kurserna synas böra bestridas från det för nästa budgetår av innevarande riksdag anvisade förslagsanslaget till Barnmorskeläroanstalterna: Omkostnader å 74 000 kronor, vilket anslag efter medgivande av Kungl. Maj:t torde få överskridas i den mån så för ändamålet erfordras.

Det måste enligt min uppfattning anses anmärkningsvärt, att föreliggande brist på barnmorskor icke blivit klarlagd tidigare än som nu skett. Medicinalstyrelsens utredning är dagtecknad så sent som den 17 april 1944. Med hänsyn till vikten ur samhällets synpunkt av att denna brist snarast blir avhjälpd anser jag mig likväl icke kunna underlåta att förorda att av inne-

varande riksdag påkallas medel för anordnande av ifrågavarande extra kurser.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Extra kurser för utbildning av barnmorskor* för budgetåret 1944/45 under femte huvudtiteln anvisa ett *förelagsanslag* av kronor 90 000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Sten-Eric Heinrici.